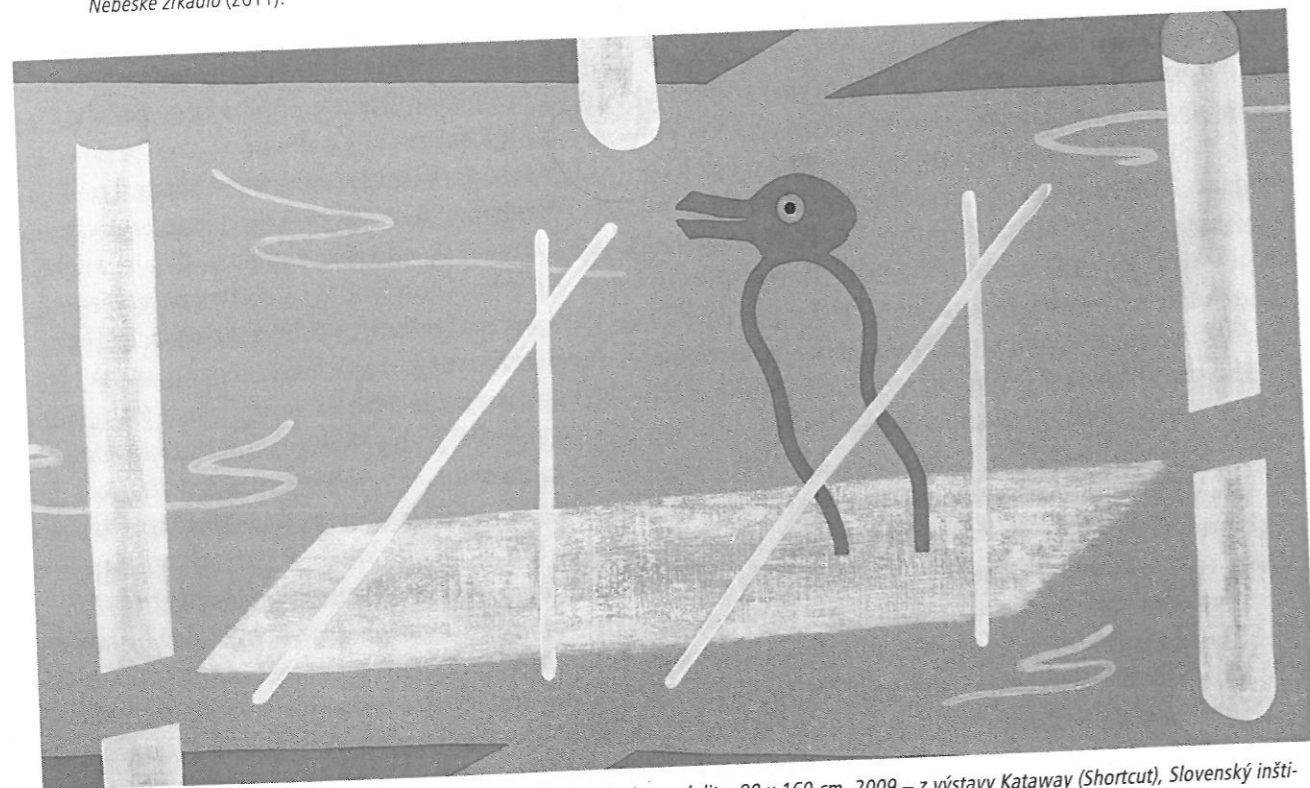

deckou sochou (2011), romány *Kustódi//Arianina kniha* (2017, po česky *Arianina ztracená kniha*, 2020) a *O príjemných pocitoch* (2021). Napísala divadelné hry *Krčeň Nesmrteľný*, *Jaskynná panna*, *Vizionár*, *Unavená Medea*, *Zuzana a starci paparazzi*, *Hra nevedomia*, *Naše osvietené storočie*, *Vykladačka zmyslu*. *Krčeň Nesmrteľný* a *Jaskynná panna* sa hrali v SND v Bratislave, v Štúdiu 12, v Komornom divadle v Martine, v Divadle Alexandra Duchnoviča v Prešove. Dráma *Krčeň Nesmrteľný* bola v r. 2021 uvedená v New Yorku v podaní amerického divadelného súboru Immigrant's Theatre. *Hru nevedomia* inscenovali v r. 2019 v divadle Nová dráma v ruskom meste Perm. V r. 2008 bola vydaná kniha štyroch jej drám pod názvom *Hry* a v r. 2016 vyšlo šesť textov v ruskom preklade pod názvom *Providec i drugie*. Prekladá z ruskej a osetskej literatúry. Preložila diela spisovateľa ruského symbolizmu Andreja Belého *Peterburg* (2001, 2003, 2020) a *Strieborný holub* (2018), v tlači je preklad dvoch jeho literárnych symfónií *Návrat a Pohár metelíc*. Iné tituly: kniha próz *Totálne zakázané* Niny Sadur (1999), *Večer u Claire* Gajta Gazdanova (2017) a i. Venuje sa aj básnickému prekladu, o. i. preložila veršované hry ruských básnikov A. Bloka, F. Sologuba, V. Ivanova či poému Luca M. Gejlikmana. Je aj autorkou prerozprávania osetských bájí o nartských hrdinoch *Nartský epos* (1982, 2017), severokaukazských rozprávok *Nebeské zrkadlo* (2011).

Je to umelecká výzva pre literátov a literatúru, že ak aj postavy, ktoré vytvárame, budú bojovať za záchranu sveta v dielach, ktoré sa ustavične píšú a pôsobia, možno z toho niečo bude. Postava niekedy dokáže viac, ako si dokážeme predstaviť.

DANA PODRACKÁ je poetka a esejistka, pôsobí v Literárnom informačnom centre.

Katalin Gály: *Preservation*, akryl na sololite, 90 x 160 cm, 2009 – z výstavy *Kataway (Shortcut)*, Slovenský inštitút, Budapešť, 2010

KATARÍNA KROKOŠOVÁ

Mýty alebo fakty? Čo je čo v ženskej duši

(o hre *peneLopa*)

Autorka: Uršula Kovalyk; scéna a kostýmy: Miriam Struhárová, a. h.; masky: Michaela Zajačková, a. h.; pohybová spolupráca: Anna Gromanová, a. h.; video: Andrej Brummer; asistent réžie: Jaroslav Voľanský; réžia: Iveta Škripková; obsadenie: Marianna Ďuranová, Ivana Kováčová, Marianna Mackurová, Terézia Šusteková, a. h., Matúš Hollý. Premiéra: 18. 5. 2022.

Mýtus je tradíciou prenášaná predstava ľudí. O všetkom a o ničom. O ničom a o všetkom. Je to neistota. Predstava toho, ako by to mohlo byť. Napríklad vo vzťahu muža a ženy. Alebo len ženy? Mýtus je poučka. Odpoveď. Avšak čo ak nastal čas na spochybnenie?

Cieľom Flexily – nového umeleckého a intelektuálneho voľného združenia Bábkového divadla na Rázcestí v Banskej Bystrici – je oživenie mýtov v súčasnosti. Aktualizácia je nevyhnutná pre priblíženie sa k (nielen mladým) diváčkam a divákovi, no zároveň je pozoruhodné, ako sa niektorých stereotypov ešte stále nemôžeme zbaviť. Ale ako to urobiť? Ako sa oslobodiť? Najmä ak sme ženy.

Inscenácia *peneLopa* oživuje mýtus o vzornej manželke Pénélope. Príkladnej preto, lebo dvadsať rokov čakala na svojho muža Odysea a všetkých nápadníkov odmietala. Pénélopin príbeh do podoby autorského textu spracovala Uršula Kovalyk, a to – ako v texte sama píše – „po kovalykovsky“.

Súčasnemu diváctvu sú prispôbené už samotné mená postáv. Z Pénélopy je Lopa, z Odysea je Ody. Jazyk dramatického textu je moderný. Modernizuje ho výber slov (napríklad rýchlovka, týpek), konanie postáv (výber a nákup vecičiek pre bábätko v online obchode), inscenačné spracovanie (videoanimácie), ale tiež alúzie na časy, v ktorých žijeme: „*Lopa: Prosím, volajte ma Lopa. Kým človek vysloví Pénélope, prejde ďalšie storočie*“ (s. 13).¹

Už úvod dramatického textu nám dáva nádej – žeby sa z mýtu v závere inscenácie stal fakt? „*Lebo NEEXISTUJE JEDINÁ SPRÁVNA VERZIA MÝTU, TVRDIA HISTORICI. Lebo, neviem ako vy, ale ja som sa už v živote dosť načkala, tvrdí Uršula Kovalyk*“ (s. 4).

Do centra pozornosti sa na začiatku hry dostáva Ody, ktorý si vyberá svoju ženu. Vo vzťahu Lopy a Odyho vnímame tehotnú ženu túžiacu po ochrane a prítomnosti svojho manžela, muža, ktorému záleží na reputácii, o ktorú by nerád

KATARÍNA KROKOŠOVÁ (1995) je slovenská divadelná kritička, autorka a pedagogička. Vyštudovala vedy o umení a kultúre na VŠMU v Bratislave. Už počas štúdia pracovala v Divadelnom ústave v Bratislave. Momentálne pôsobí ako pedagogička na Súkromnom konzervatóriu vo Zvolene. Publikuje v rôznych periodikách. So svojou literárnou tvorbou sa zúčastnila na viacerých súťažiach. Žije vo Zvolene.

¹ Citácie pochádzajú zo scenára autorky.

Marianna Ďuranová (Lopa), Terézia Šusteková (Ypa), Marianna Mackurová (Ypa), Ivana Kováčová (Ypa).
Foto: Dodo Šamaj

prišiel. Ody odchádza na vojnu, je sústredený sám na seba a svoju manželku nepočúva:

„Lopa: Bolia ma kríže. Zle spím. Som nervózna... z tej vojny.

Ody: Nevieš, kde mám plášť?

Lopa: Z toho, že odídeš.

Ody: Ten vyšitý zlatými vavrínmi.

Odyseus pobehuje po izbe a hľadá plášť.

Lopa: Vždy plakala, lebo spala sama...

Ody: Kde je? Noci v táboroch bývajú chladné.

Lopa: A teraz spí medzi mŕtvymi.

Ody: No tak prestaň, nefňukaj. Pod', ty moja ufrflaná veľrybka" (s. 5 – 6).

Kovalyk zámerne upozorňuje na stereotypy. Myslenie nie je dôležité, takto sa to robí, tak je to správne:

„Lopa: Nemám z toho dobrý pocit.

Ody: Tak to na svete chodí. Muži bojujú a manželky čakajú" (s. 6).

Stereotyp je v antickej terminológii osud, ktorý je nám predurčený. Zmena zaužívaného je nemožná. Pretože čo ak by sme boli iní či iné? Stali by sme sa viditeľnými a čo by na to povedali ľudia? Dichotómia „verejnosť verzus intimita“ je v dramatickom texte, ale aj v inscenácii veľmi citelná. Poukázanie na starý mýtus v dramatickom texte funguje ako upozornenie až výčitka, že priveľmi málo myslíme. Radšej sa prispôbime situácii, ako by sme sa rozhodli ju zmeniť. Žiaľ.

Marianna Ďuranová (Lopa), Terézia Šusteková (Ypa), Marianna Mackurová (Ypa), Ivana Kováčová (Ypa).
Foto: Dodo Šamaj

prišiel. Ody odchádza na vojnu, je sústredený sám na seba a svoju manželku nepočúva:

„Lopa: Bolia ma kríže. Zle spím. Som nervózna... z tej vojny.

Ody: Nevieš, kde mám plášť?

Lopa: Z toho, že odídeš.

Ody: Ten vyšitý zlatými vavrínmi.

Odyseus pobehuje po izbe a hľadá plášť.

Lopa: Vždy plakala, lebo spala sama...

Ody: Kde je? Noci v táboroch bývajú chladné.

Lopa: A teraz spí medzi mŕtvymi.

Ody: No tak prestaň, nefňukaj. Poď, ty moja ufrflaná veľrybka“ (s. 5 – 6).

Kovalyk zámerne upozorňuje na stereotypy. Myslenie nie je dôležité, takto sa to robí, tak je to správne:

„Lopa: Nemám z toho dobrý pocit.

Ody: Tak to na svete chodí. Muži bojujú a manželky čakajú“ (s. 6).

Stereotyp je v antickej terminológii osud, ktorý je nám predurčený. Zmena zaužívaného je nemožná. Pretože čo ak by sme boli iní či iné? Stali by sme sa viditeľnými a čo by na to povedali ľudia? Dichotómia „verejnosť verzus intimita“ je v dramatickom texte, ale aj v inscenácii veľmi citeľná. Poukázanie na starý mýtus v dramatickom texte funguje ako upozornenie až výčitka, že priveľmi málo myslíme. Radšej sa prispôbime situácii, ako by sme sa rozhodli ju zmeniť. Žiaľ.

„Ypa: Údel, pani moja.

Lopa: Údel? Ale údel?!

Ypa: Ja som len slúžka... Nepýtam sa. Jediné čo mi v živote pomohlo, bolo, keď som sa prispôsobila. Nejak bolo, nejak bude. Keď dávajú, ber, keď bijú, utekaj. Záleží na tom, či mi platia a ako často ma bijú“ (s. 10 – 11).

„Lopa: Niekedy v noci, keď sa tak preváľujem v posteli, napadnú mi ušľachtilé myšlienky. O dobrom vládnutí, aby sa veci vyvíjali čo najpriaznivejšie. Školy pre ženy, lekár do každej dediny... kanalizácia a vodovod by sa tiež zišli... Koľko plánov, sociálnych reforiem som už povymýšľala. A?

Ypy: A? A? A?

Lopa: No... nič. Nemôžem nič. Som kráľovná bez trónu. Mám právo... rodiť, hej to mám“ (s. 11).

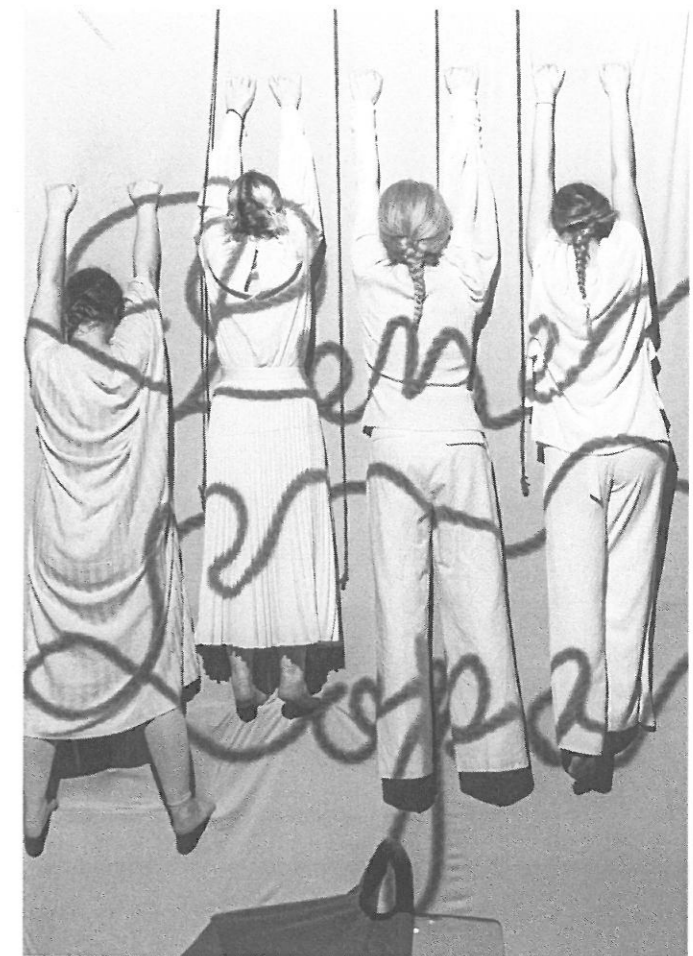
Aktuálnou v dramatickom texte aj v inscenácii je téma vojny: „Lopa: To sa nedá vydržať. Vojna... ako ju mám vydržať?“ (s. 6). „Lopa: A čo mám robiť? Na čo mám myslieť? Ako môj manžel zabíja... ako môj manžel umiera“ (s. 9).

Cez danú tému autorka reflektuje aj mieru orientovania sa v informáciách. Čo sú fakty a čo sú mýty? Ktorým informáciám môžeme veriť? Dokážeme sa vzoprieť svojmu osudu? Sme pripravení/é myslieť a konať? Alebo musíme len čakať, čakať a čakať?

Vizuálna podoba inscenácie pripomína antické divadlo. Je strohá, ale výstižná. Kostýmy sú voľné, prevažne biele, výrazné je používanie masky. Herci a herečky sa vyjadrujú pohybom, reč je reprodukováaná. Scénický priestor pripomína bazén a postavy akoby stále balansovali na hladine. Motívy vody, neistoty a krehkosti umocňuje aj použitie priesvitných rekvizít. Akoby nás tvorivý tím povzbudzoval k tomu, aby sme sa pozreli do hĺbky, odhalili sa a dostali sa k podstate vecí. Čas plynie ako voda, nô zmenilo sa niečo?

Záver inscenácie vytvára z mýtu fakt a kriticky poukazuje na našu letargiu: „Odyseus zatiaľ žije, splodil tri deti s čarodejnicou Kirké, vyslobodil Helenu z Tróje a kdesi iná láska pokračuje... a vernosť pokračuje... a iná vojna pokračuje... Príde a odíde... Prehodím na ihliciach čas... Hladko a obratko... Nekončené bavlnky... Ženskej duše“ (s. 25 – 26).

Čas plynie ako voda (v inscenácii bazén, priesvitné rekvizity) a my čakáme, aj keď by sme chceli zmenu. Žiaľ.

peneLopa. Foto: Dodo Šamaj

Ivana Kováčová (Lopa), Terézia Šusteková (Ypa), Matúš Hollý (Ody). Foto: Dodo Šamaj

Terézia Šusteková (Lopa), Ivana Kováčová (Antiopé), Marianna Mackurová (Hypolita). Foto: Dodo Šamaj